

Nossas societads affiliadas

Autor(en): **Deplazes, G. / Columberg, Dumeni / Plouda, Jon**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **83 (1970)**

PDF erstellt am: **29.05.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-229270>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Nossas societads affiliadas

Societad Retoromontscha

Cun plascher e satisfacziun astgein nus mirar anavos silla lavur prestada. Nossa suprastonza ha delibrau las fatschentas currentas da nossa societad en duas sesidas dils 9 matg e dils 26 da settember; la Cummissiun filologica ha tractau las damondas scientificas da nies institut en duas sesidas dils 11 da schaner e dils 21 da zercladur. La radunonza generala ha giu liug ils 19 da december a Cuera.

1. Nos organs

Il DRG ha fatg igl onn da gestiun buns progress. Quels dis vegn il tierz faszichel a bandunar la stampa, aschia che nus arrivein puspei als treis faszichels (60, 61, 62), allas 12 artgas stipuladas e prevedidas per treis redacturs, malgrad ch'il tierz redactor, prof. dr. J. Arquint, ei pér naven da calonda settember tier nus e quei mo miez il temps. Quest niev sforz da nos redacturs mereta nossa renconuschientscha.

Las Annalas ein cumparidas questa primavera en lur 82avel tom, puspei in volum da varga 300 paginas cun las Funtanas da dret, ils Tschantamaints da Semedan. Beneventar lessen nus ultra dils valents collaboraturs vegls era dus giuvens. Quei fa plascher. Per prevegnir a scadina malentelgientscha denter redacturs, suprastonza ed auturs vein nus scaffiu in model da contract che duei passar en vigur igl onn proxim. En quei contract ei era la damonda da separats sclarida.

2. Biblioteca Ziegler

Quest onn ei sepresentada la pusseivladad da comprar ina biblioteca romontscha dad in vegl antiquar K. Alfred Ziegler, morts avon paucs onns. Cun agid dil cantun ord il Fondo cultural sco era cun sustegn dil seminari romanist dalla universitad da Turitg vein nus cumprau questa biblioteca per 22 melli francs e repartiu encunter pagament ella sin: Fundaziun Planta, Biblioteca claustrala, SRR, Universitad da Turitg, Biblioteca episcopala, Museum retic ed entgins interessents privats. Aschia han numerus cudischs vegls puspei anflau la via a casa. Nies institut, oravon nies cauredactor han giu considereivlas breigias ed acquistau buns merets en caussa. La biblioteca da nies institut ha ultra da quei astgau retscheiver donnaziuns davart da sgr. Chr. Simonett e la casa purila grischuna, dallas soras

Paula e Julia Jörger, dalla Ligia Romontscha ord il relasch St. Burnies. Era il brat da dublettas culla Biblioteca cantunala, la Biblioteca privata Condrau, la Biblioteca episcopala e. a. han gidau ad amplificar considerablamein nossa biblioteca.

3. D a m o n d a s p e r s u n a l a s

Cull'entschatta avrel accumulenescha nies cauredatur ses 65 onns e retila dapi igl emprem fenadur pensiun, suenter ch'igl ei finalmein stau pusseivel a nossa societad suenter considerabels sforzs da metter quella en uorden. Igl ei reussiu a nossa suprastanza da gudi gnar dr. Schorta per ina ulteriura lavur en nies institut. Tenor contract dils 26 da settember vegn dr. Schorta a luvrar per nus durant sis meins ad onn, sch'ei fa da basegns e sias forzas lubeschan aunc dapli, cunter bonificaziun commensurada. Quest contract vala per treis onns. La carga da cauredatur vul el ad interim suprender mo per in onn.

Nus essan leds da saver mantener a nies dicziunari questa eccellente forza da lavur e sperein da saver far aunc per onns diever da sia gronda esperienza e savida.

Il settember vargau vein nus plinavon saviu far in contract cun sgr. prof. dr. J. Arquint. El vegn per ils proxims treis onns incaricaus cun ina mesa piazza da redatur en nies institut, suenter ch'il Cantun ha dau ad el congedi per quei temps. Nus savein bien grau al Cantun Grischun sco al Cussegl pign per quest act da beinvaglientscha viers nossa gronda ovra fundamentala.

A sgr. prof. Alexi Decurtins ha la suprastanza dau la lubientscha da leger durant il semester d'unviern 69/70 ultra da Friburg era mintga jamna ina ga in miez di a Turitg. Nus sperein che quest contact cun las universitads sco oravontut cun la giuventetgna studentica gudogni era in tec alla ga per nus forzas novas. Nus astgein buca piarder ord egl era questa mira, sche nus vulein garantir la continuaziun dalla ovra senza stuer reduzir tempo e ritmus. Ils temps ein semidai taluisa che ins sto beingleiti ir cun latiarna a tschercar las forzas da lavur qualificadas. Sgr. prof. Karl Huber, nies president dalla Cumissiun filologica ei ussa decan dalla facultad filosofica a Turitg ed ha aschia remess igl uffeci da president. Siu successur ei prof. dr. Hch. Schmid, medemamein dalla universitad da Turitg. Nus engraziein a prof. Huber per sia stenta e lavur e giavischein a siu successur plascher e cuntentientscha en siu uffeci. Prof. K. Huber ha la suprastanza elegiu unanimamein sco commember d'honor, sespruond aschia da dar expressiun a nossa renconuschientscha per ses merets.

Essend che dir. Tista Murk ha abdicau sco member dalla suprapstunza, vein nus elegiu per el in successur en la persuna da ser rev. R. Parli. Tista Murk ha fatg part da nossa suprapstunza dapi 1947. Dils 1956—66 eis el staus nies actuar. El mereta nies cordial engraziament.

4. Fatgs allegreivels

Prof. Alexi Decurtins ei vegnius clamaus a Turitg per leger leu duront il semester d'unviern sur la litteratura sursilvana. Prof. Hch. Schmid ei vegnius elegius president dalla Cummissiun filologica e prof. K. Huber nies commember honorari.

Nies cauredatur dr. Schorta e prof. Pult, nies vicepresidente, ein vegni elegi honorificamein ella Cummissiun federala che ha la tgira per damondas dils Romontschs e dil romontsch alla scola aulta.

Nus lessen buca concluder quest onn e quest rapport senza engraziar a nos commembers da suprapstunza e cumissiuns, a nos redactors sco a tuts nos gidonters, fautors ed amitgs per lur lavur e beinvuaglientscha demussada.

G. Deplazes

Romania

La Surselva sesanfla da present en in process da midada. Quei sereferescha buca il davos era sil camp linguistic e cultural. Entochen ussa era quella regiun quasi totalmein romontscha. Quei maletg semida e vegn aunc a semidar els proxims onns ualti anetg. La populaziun residenta ei daveras aunc romontscha, mo l'influenza d'elements jasters sin nossa viarva e cultura crescha da di per di cun intensitad augmentada. Quei ei per part in effect dil svilup general che sefa novissimamein era enteifer las scheinas romontschas. Tuttina beneventein nus quei svilup, che porscha a nossa populaziun ina undreivla existenza e satisfa cheutras ad in basegns primar dil cars-tgaun. Per quei setracta ei da promover la prosperitad, era sch'ella engrevegiescha nossa existenza culturala. Quels fatgs stuein nus risguardar, cu nus sestentein da mantener nies lungatg matern. Nus stuein adattar nies moviment romontsch a quella situaziun. Quei ei buca lev per organisaziuns dilettantas, senza instruments effizients. Mo ei setracta tuttina da far tut il pusseivel per arrivar plaun a plaun a mesiras d'acziun, corrisponentas alla nova situaziun. La Romania spera d'obtenir in grond agid leutier entras la retscherca scientifica, che la Ligia Romontscha ponderescha da realisar.

La scola

Igl ei buca necessari da metter en evidenza la muntada dalla scola per il manteniment dil romontsch. Ei entscheiva gia tier ils pignets — tier la scoletta — sco quei che la LR ha constatau gia daditg. A vesta dalla situaziun en Surselva, eis ei legreivel, ch'ei vegn era cheu fundau talas instituziuns. Per igl onn 1969 eis ei da menziunar Lags e Zignau. Perencunter ha la scoletta romontscha dalla pleiv catolica da Glion da sbatter cun certas difficultads. Ils geniturs ein denton decidi da mantener ella vinavon. Aschinavon ch'ei regia ina buna collaboraziun denter LR e societads regiunalas, eis ei segir pusseivel d'encuraschar ina u l'autra vischnaunca da fundar ni silmeins da mantener scolettas romontschas.

Tier la scola primara sespruein nus da star en stretg contact cun las conferenzas scolasticas per saver arranschar cuors da perfecziun e realisar auters postulats dil scolaresser. Cun interess persequitein nus era l'instrucziun romontscha al seminari scolastic, demai che quella ei da gronda muntada per las scolas romontschas.

Las ediziuns

La Romania sezza ha ediu 1969 mo igl Ischi, annada 53/54 (1966/67). L'ediziun dils annuaris daventa pli e pli ina grevezia finanziaria strusch surportabla per nossa societad. Perquei ha la suprastanza incaricau ina cumissiun sut il presidi da Ignazi Beer d'elaborar ina proposta per ina sligiazion, considerond ils differents aspects sco pusseivladads finanzialas, cuntegn e fuorma dallas publicaziuns.

A caschun dalla radunonza da delegai dils 28 da december 1969 ha la cumissiun presentau in emprem rapport. Ella postulescha ch'il Tschespet vegni buca edius mintga onn sco tochen dacheu, mo-bein lu, cu nus possedein ina ovra da qualitat che s'impona. Ils scribents giavischan era in vestgiu individual per lur ovras.

Ariguard igl Ischi, ch'absorba ina summa considerabla, propona la cumissiun d'examinar ina collaboraziun cul Calender Romontsch. La radunonza da delegai approbescha en principi quellas directivas. La cumissiun, amplificada entras 5 persunalitads, vegn a cuntinuar las contractivas ed elaborar ina proposta definitiva per la proxima radunonza.

Il Capetel sursilvan prepara l'ediziun dalla sontga scartira en romontsch. Dalla translaziun s'occupescha sur lic.teol. Gion Martin Pelican gia dapi liung temps. In emprem tom cumpara el decuors dalla primavera 1970. Quella ovra ei senza dubi dad eminenta muntada per nies romontsch sursilvan. Cun desideri spetgein nus la re-ediziun dil vocabulari tudestg-romontsch sursilvan.

Pressa romontscha

Novas sligiazions sil camp d'ediziuns ed en special dalla pressa s'imponan pli e pli. Suentar ch'il project d'in supplement interromontsch allas gasettas existentas ei vegnius refusaus categoricamentein da certas varts, havein nus spetgau autras iniziativas. Talas ein allura era vegnidas lanzadas el decuors da 1969. La Romania vegn a sustener tuttas emprovas ch'intendan da rinforzar la pressa romontscha.

Autras acziuns

La fundaziun da secziuns localas els vitgs ei aunc buca s'avanzada fetg. La realisaziun da quella idea frunta sin difficultads, ed ei sedamonda, schebein nus vulein buca seconcentrar mo sin il promotur e ses collaboraturs. Cun quei problem vegn la suprastanza aunc a s'occupar intensivamein egl onn proxim. En connex cun la radunonza dils scripturs romontschs a Sedrun, ha la Romania gidau ad organisar ina serada romontscha.

Ils students han prevediu ina scuntrada culs scribents romontschs, nua ch'els vulan discussiunar problems dalla litteratura romontscha, oravontut il connex dalla litteratura romontscha cun la societad hodierna.

Ina acziun che serepeta adina puspei ei la fatscha da nos vitgs. L'inventarisaziun els vitgs sursilvans, procurada dils students, ei terminada. Ussa setracta ei da valetar quels resultats e d'instradar acziuns adequatas.

La cumissiuin per la restauraziun dil Curtin d'honor a Trun ha preparau la finanziaziun, aschia ch'ins spera da saver exequir las lavurs el decuors da 1970. La radunonza da delegai ha approbau in reglament davart il proceder ed il dretg d'undrientscha. Tenor quel dueien persunas ord igl intschess romontsch dalla Ligia Grischa, sefatgas specialmein meriteivlas per la cultura el pli vast senn dil plaid, vegnir undradas en quei liug historic. La fixaziun dallas persunas meriteivlas succeda entras in comite special e quei sin proposta dalla Renania e Romania.

Per conclusiun savein nus aunc remarcar entgins legreibels fats persunals. Nies valent commember da suprastanza, sur canoni Giusep Pelican, ei vegnius numnaus vicari general dalla diocesa da Cuera. Prof. dr. Alexi Decurtins, nies vicepresidente, ha obteniu per il semester d'unviern 1969/70 ina incumbensa alla universitad da Turitg. Il Cussegl pign ha elegiu lic. fil. Isidor Winzap sco successur da prof. dr. Alfons Maissen al seminari scolastic per l'instrucziun romontscha.

A tut quels che han sin ina moda ni l'autra contribuìu alla promozion da viarva e cultura e da nossa societad admettein nus in cordial engraziament.

Dumeni Columberg

Uniun dals Grischs

Acziuns:

La concurrenza da recitaziun da poesia e prosa rumantscha, manada tras quist on per la prüma vouta ha gnü lö a Samedan (per l'Engiadin'ota e Bravuogn) ed a Scuol (per l'Engiadina bassa e la Val Müstair). Las sairadas han gnü ün fich bun esit. A Samedan han tut part 23 ed a Scuol 25 scholars e scolaras da prüma fin nouvavla classa. Las sairadas sun gnüdas inramadas cun chant e musica da las scoulas dal lö.

Il Radio rumantsch ha organisà sün iniziativa ed idea da l'Uniun dals Grischs ün « Quiz interruptumantsch ».

Sco üsità vaina organisà eir quist on ün cuors da teater. In chasa da scoula d'Ardez vain trattà da sar mag. sec. Jon Semadeni il tema « Il teater in scoula ».

L'acziun « Fatscha da noss cumüns » sto gnir reorganisada i'ls prossems ons tant co pussibel. Ils mezs per quist'acziun sun displaschaivelmaing fich restrets.

Publicaziuns:

« Fain manü » nomna Cla Biert seis nouv cudesch d'istorgias. La tscherna es adattada per infants da desch ons amunt.

No sperain cha'l cudesch per infants « Emil e'ls detectives » possa eir bainbod sortir da la stampa. Quista istorgia es gnüda tradüta dal tudais-ch da M. Bischoff.

Pels pü pitschens es in preparaziun l'interessanta istorgia da « l'homina l'aua » (Preussler/Bischoff).

Üna surpraisa per blers sarà dal sgür la cumparsa da la « Bibla per infants » dad Anne de Vries, tradüta da W. Vital. La cumparsa da quist stupend cudesch es statta pussibla cun la collavuraziun tanter ils colloquis da ravarendas e l'Uniun dals Grischs.

Prensa:

La nouva cumischiun dal Fögl insembel cul redactur tschercha cun schlantsch novas vias per sgürar l'avegnir dal Fögl Ladin.

Jon Plouda

Uniung Rumantscha da Surmeir

La supranza dall'Uniung Rumantscha da Surmeir ò er chest'onn sa do totta fadeia da canalisar igls interess digl muvimaing rumantsch vers la veira meira ch. v. d. vers igl promover e cultivar igl lungatg rumantsch surmiran. Gist per chel scopo èn nias creos igls noss organs officials, Igl Noss Sulom, Igl Calender Surmiran e La Pagina da Surmeir. Uscheia èn chels er igl onn corrent cumparias regular-maintg.

Igl Noss Sulom è gio cumparia an sia 48avla annada bagn redigia digl sies fidevel e fitg premuro redacter sigr. scolast secundar Gion Peder Thöni, igl cal tgapescha adegna schi bagn da coordinar prosa e poesia ed uscheia delectar igls sies lectours. Nous angraztgagn agl redacter digl Noss Sulom per sia activitad, sia capacitad e sia fidevладad. Chel sentimaing dangraztgevladad maretta el da tot igl pievel rumantsch.

Igl Calender Surmiran mademamaintg redigia cun gronda capacitad e gost da sigr. Faust Signorell, scolast secundar, ò scu adegna delecto blers lectours rumantschs cun igls interessants tractats istorics. Igl lectour rumantsch catta er ainten chel prosa e poesia an buna variaziun. Er igl redacter digl Calender Surmiran maretta per sia gronda lavour igl noss angraztgamaint scu er chel digl antier pievel rumantsch.

La Pagina da Surmeir chella tgera «Colombigna Surmirana» è cumpareida mintga meis regularmaintg. Er chella è fitg bagn redigeida da sigr. scolast secundar Cyrill Brenn. Er schi ella cumpara an al en'da agl meis porta ella adegna las actualitads surmiranas. Igl premuro redacter tgapescha fitg bagn da culeir ni rimnar las ivettas e metter chellas ainten la petta, per uscheia lascher gustar noss pievel rumantsch chell'antschadada litterara. Noss cordial angraztgamaint scu er nossa admiraziun e rancunaschentscha per sia gronda lavour dessen esser en radi d'animaziun per sies futur operar scu redacter.

Pass ainten la neiv en codeschet cun belas poesias da Gion Peder Thöni è sortia dalla Stampareia da Franz Durisch a Domat, ainten igl decurs da chesta stad. Igl autour ò do or igl codeschet sen agen chint. An rancunaschentscha ed angraztgevladad ò l'Uniung Rumantscha da Surmeir surpiglia l'expediziun da chell'ovra. La supranza dall'URS angraztga agl autour er per chella admirabla lavour, tgi dat pardetga da sia activitad ed interess per igl noss tger e bel lungatg da mamma.

La Meirana scu secziun studentica dall'URS ò sot l'iniziativa digl sies nov president, sigr. Adolf Schaniel, student a Turitg, mano se an Sur- e Sotses igl toc teater «Igl foz saramaint» cun grond success. L'Uniung Rumantscha da Surmeir ò sustignia chell'acziun cun ena dota da frs. 200.—.

La supranza ò gia 4 sedutas ed igl parsoura è sto delego tar las sedutas digl Cunsegl dalla Leia Rumantscha, scu er tar sedutas partinent la reorganisaziun dallas scolettas e per discutir dumondas dalla reformaziun dalla pressa rumantscha.

La Leia Rumantscha ò pudia festivar igl 18 d'otgover igl sies 50avel anniversari. Tar chella festa è er stada anvidada la supranza dall'URS cun igls redactors digls noss organs. Tar chella occorrenza vagnsa nous purto igls noss saleids d'angraztgamaint e gratulaziun alla Leia Rumantscha an furma musicala.

Pressa rumantscha: Cun grond interess persequitescha la supranza igl svilup segl intschess dalla pressa rumantscha. Sainza dubi è gist la pressa ena pitga essenziala per igl mantignamaint digl noss lungatg, chegl v. d. betg angal digl Surmiran ma bagn digl Rumantsch an general. Nous sustignagn parchegl tottas iniziativas tgi pudessan gidar a rinforzar la posiziun dalla pressa rumantscha.

Chor viril Surses: Dont en curt rapport sur dall'activitad per igl mantignamaint digl noss Rumantsch, lessa er menziunar chella bela festa populara digls 22 da zarcladour a Savognin. Ena tala festa ò adegna ena gronda valeta culturala e successiva e chegl principalmaintg per igl pievel da muntogna.

Radunanza generala 1969: Chella ò gia lia igls 14 da december a Savognin. Igl noss vigl parsoura, sigr. deuto Toni Cantieni, ò tignia igl referat principal sur «Planisaziun ainten igls cumegns». Igl referent digl de ò trato en tema fitg actual. Tras sia gronda arcunaschentscha da chella matergia ò el pudia porscher agls responsabels representants digls differents cumegns en fitg bung mossaveia per igl avigneir. El ò catto en angraztgevel ed interesse auditori.

Alb. Camen

Renania

La Renania ha igl onn vargau giu da deplorar la sperdita da dus fervents romontschs e commembers honoraris da si'uniun. Il matg ei morts Peter Janki da Vuorz, anteriur parsura dalla Renania, e viers la fin digl onn Risch Gaudenz da Luven. Els ruaussien en pasch! Schegie che las retschas seslucan, sto la lavur pil manteniment da

nies lungatg ir vinavon. Oz va ei en nies intschess, specialmein ella Sutselva, fetg grev d'anflar persunas che stattan a disposiziun per in uffeci ni l'auter dalla Renania.

Ils periodics dalla Renania, «Casa Paterna» e «Calender per mintga gi», han puspei astgau cumparer ils 1969 regularmein. Plinavon ha la Renania fatg ina reediziun dalla Surselva VIII en offset, da quei fetg encuriu cudischet cun la interessanta collecziun da canzuns per chor viril da Hans Erni. Ina nova ediziun dallas Ovras Gian Fontana ei previda per la fin 1970, eventualmein l'entschatta 1971. Legreivlamein ein differentas instituziuns, denter quellas era la Ligia Romontscha, stadas prontas da sustener e cheutras render pusseivla la finanziaziun da quell'impurtonta ovra.

Il mars 1969 ha giu liug la radunanza da delegai dalla Renania a Maton silla Muntogna da Schons. Cun quell'occasiun han la secziun renana ed il chor mischedau dalla Muntogna-sura dau la representaziun dil giug musical «La stiva da filar» da Tumasch Dolf. In grond publicum ha assistiu cun interess e plascher a quei eveniment.

Dils ulteriurs events renans dil 1969 numnein nus: Il fevrer ina sera da referat cun discuors da podium a Glion; el centrum ei stau in referat da dr. Willi Dolf, Cuera, sur da problems dalla scola professiunala. Igl avrel ha ina cumissiun dalla Renania sut il presidi dil cassier, Gion Kunfermann, organisau ina stupenta fiasta d'affons ad Andeer; legreivel ei stau igl agid ch'ils organisaturs han astgau guder da differentas varts, specialmein dalla vischnaunca d'Andeer e dalla secziun renana da quei liug, mintgina sut la bitgetta da signur dr. Gieri Ragaz. Affons ord igl intschess dall'entira Renania, daven da Lon e Maton tochen si Vuorz, han priu part ed ein semiserai en giugs sportivs, cun canzuns e concepts. Talas sescuntradas che han anflau in bien eco, duein vegnir repetidas. Igl october han delegai dalla Renania priu part dalla emperneivla festivitad 50 onns Ligia Romontscha a Cuera.

Sper las secziuns existentas en gl'intschess renan eis ei gartegiau a persunas iniziativas d'era fundar mintgamai ina secziun dalla Renania a Tavau (cau: Gallus Pfister, scolast) ed a Cuera (cau: Danuet Camenisch, scolast). Quellas secziuns han gia realisau ina activitad, a Cuera per part ensemen cun l'Uniun dals Grischs. Als sforzs reuni dils da Cuera eis ei reussiu da contonscher durant sis meins d'unviern mintgamai in priedi romontsch. Tochen ussa ha quei usit giu in bien success.

Era la cumissiun «Fatscha da nos vitgs» sut il presidi da Andreas Darms, Favugn, ei buca stada lischenta. Igl onn vargau han ins cuntinuau cun inscripziuns romontschas a Duvin, Riein,

Pitasch, Flond e Veulden. Per il proxim temps ei previu, muort ils mieds augmentai, in'acziun aunc pli intensiva. — C u o r s d a l u n - g a t g per carschi vegnan dai quest unviern els sequents loghens: Calantgil, Andeer, Tusaun, Veulden, Trin, Flem e Vuorz. Per il susteniment e vicendeivel operar cun ils organs dalla Ligia Romontscha seigi exprimiu nies meglier engraziament.

Martin Bundi

Uniun da Scriptuors Rumantschs

I sun gnüdas fattas 20 prelecziuns, ad uffants e creschüts, a Tarasp, Vella, Ramosch, Zernez, Cuaira (Ladinia), Mustér, Sedrun, Medel. Nus eschan fich cuntaints d'avair per quist on chi vain daplü mezs per quist intent, siond ch'eu n'ha darcheu stuvü refüsar dumondas per prelecziuns per mancanza da mezs, quai ch'eu fetsch fich invidas. Prelecziuns da scriptuors promovon la conscienza interrumentscha, ün puonch essenzial per imprendar as cugnuscher, a la fin. Nus ingrazchain a la LR per sia incletta (capientscha).

Da prümvaira es gnü signur dr. Beidler pro nus ed ha referi davart ils drets d'autuors. Il secretari da l'Uniun da scriptuors svizzers es hom versà in materia e nus eschan cuntaints da pudair ans volver ad el per chattar la storta tanter ils paragrafs fallatschus e maligns chi sovent ans laschan trar la cuorta cun edituors erudits e glischaröls. A la radunanza generala a Sedrun, chi ha tut ün andamaint allegraivel e früttaivel, vain nus deciss da nun entrar sco uniun aint illa «Alpenländische Schriftstellerbegegnungen». Mo nus intimain a singuls da tour part privatamaing. Ils motivs per quista refüsa sun da uorden finanziel impustüt. Signur Marcus Defuns es gnü acceptà sco nouv commember. La Cumischiun litterara ha premià lavuors da Gion Deplazes, Andri Peer e Ludovic Hendry. Per l'on 1970 sun entradas 9 lavuors novas, per part voluminusas. Vus vezzais insomma cha'ls scriptuors rumantschs sun fich bravs.

D'utuon vain nus gnü ün inscunter culs scriptuors rumens, tips intelligiaints chi dan para nüglia mal da chefar als Russ. I han dit cha la cumbatta dals Rumantschs sumaglia ün pa a quella da Don Quixote. Nusoters vain lura fat valair chi detta eir muglins nunvezzai-vels. Lura ils Rumens han dit cha per els Don Quixote saja ün grond eroe. Cun quai ils scriptuors rumantschs d'eiran fich cuntaints. Eu pigl part hoz ad üna radunanza da l'Uniun da scriptuors svizzers, rapreschentant ils scriptuors rumantschs. Eu dumond s-chüsa.

Cla Biert

Cumünanza Rumantscha Radio e Televisiun (CRR)

Sen giavisch digls organs da la Leia Rumantscha vign er igl rapport da la Cumünanza dacodavant a s'adattar agl onn calendari scu tgi vign practitgia gio ossa tar las otras societads affiliadas. Consequentamaintg è igl rapport digl onn 1969 pi curt, essend tgi chel digl onn passo (1968) cumpigliava igl spazi da taimp digl matg 1968 anfignen igl matg 1969.

Per la societad Svizra da radio e televisiun è igl onn passo betg sto ena perioda leva. Chella instituziun, tgi è permanent an stretg contact cun la populaziun e giolda igl monopol per la derasaziun dallas emissiuns da radio e televisiun e stada sotaposta a noschas criticas da diversa provenienza e bagn savens cumpletamaintg contradictoricas. Er co sa manifestescha igl conflict tranter las generaziuns. Tschertas criticas èn absolutamaintg betg obiectivas. Ins ò l'impressiun, tgi en cal gruppa tschertga da dominar per sies vantatg radio e televisiun sainza az render chint dalla diversitat dallas opiniuns. An occasiun dalla davosa radunanza generala dalla SSR ò igl president central André Guinand constato cun satisfacziun, tgi per furtegna seia la Svizra anc ena naziun, tgi vegia an gronda majoritad, sen per maseira, libertad e veira democrazia.

Nonobstant la critica, tgi porta bagn savens sainza dubi er elements constructivs, vign la SSR er sen venavant cun igls sies mezs limitos an vista agl complex camp da lavour (dersaziun d'emissiuns an quater lungatgs) betg angal a mantigneir igl nivell quantitativ e qualitativ d'anfigen ossa, ma bagn tschartger da migliurar igl program segls differents sectors.

Igl svilup dalla tecnica e la evidenta concorrenza tranter radio e televisiun portan cun sasez problems, tgi ston neir disolvias. Dond en sguard sen las finanzas dall'SSR ins pogl constatar, tgi la cefra d'affars monta oz igl dischdobel davant 15 onns. Igl onn 1954 figurava ella cun 17 milliuns e second igl preventiv digl onn 1970 cun 170 millions. Quest augmoint è d'atribueir an amprema lengia agl grond domber d'abonnents da televisiun. Ma er segl sector digl radio ègl da constatar en grond progress durant la perioda da 1954 a 1970. Igl domber d'ouras da diffusiun è carschia da 11 800 igl onn 1954 a passa 30 000. Davant chella situaziun sto la societad s'occupar cun dumondas d'organisaziun, scolaziun e finanzas. Gio da treis onns anno vign mess gronda peisa sen la furmaziun digls quaders ed ena scolaziun sistematica digls collaboratours. Ainten igl preventiv digl onn 1970 figura en credit da 1,3 milliuns per la furmaziun professiunala digl persunal dalla televisiun. Concernent igl sector radio stat ena somma da 400 mella a disposiziun.

L'autonomia finanziaria dalla SSR sto naturalmaintg er esser garanteida, senacheigl tgi ella saptga adampleir las sias obligaziuns, vol deir realisar igls programs an moda independenta. La televisiun è igl mument an grad da satisfar allas sias obligaziuns cun igls mezs da finanzas disponibels. Per igl radio è la situaziun pi difficila. Avant tgi saveir inditgir las cefras necessarias an quel risguard ègl basins da stabileir igls plans da program sen lunga vista, tgi dapendan dallas pusseblitads tecnicas, spezialmaintg dalla structura dalla reit da dif-fusiun. Chel problem dess proximamaintg neir sclaria sen taragn internaziunal digls organs dalla PTT. Per antant dispona la SSR anc da 5 milliuns reservas per scopos da radio.

Tar chellas retschertgas an connex cun las finanzas sto er igl aspect da razionlisaziun neir risguardo. Tschertas emissziuns custousas e pac adattadas per igl radio, dessen neir derasadas dalla televisiun.

Pianavant vign per igl futur ad aveir li ena miglra repartiziun digls costs generals tranter radio e televisiun.

La societad regionala da la Svizra tudestga e ruman-tscha ò an 5 sedutas dalla suprastanza s'occupo an amprema lengia cun igl transferimaint digl orchester sinfonic da Turitg a Basilea. Chella schliaziun e neida approvada digl comité central.

Da gronda purtada ella stada la discussiun digl previa artetgel dalla constituziun federala concernent radio e televisiun. Aint igl ravogl dallas societads commembras erachel problem gio nia tracto igl onn avant. La suprastanza regionala ò catto, tgi igl text previa per chella revisiun seia betg digl tot cler an sia formulaziun e savess cotras periclitar l'acceptaziun tras igl pievel. La suprastanza racu-monda ord chellas ponderaziuns, tgi er la relativa lescha vigna pre-parada avant tgi metter an votaziun igl artetgel da constituziun. Dasperas divers affars da rutina ò la suprastanza regionala fatg var-sacantas tschernas. I sa tracta co da tschernas ainten cumischiuns da la region scu er d'ampluias seigl per igl sector da radio e televisiun. Da gronda impurtanza è stada la nomina digl nov chef dala partiziun infurmaziun tar la televisiun scu successor da signour H. O. Staub. Igl nov elegia signour Willy Kaufmann ò sen fundamaint da la sia buna scolaziun, formaziun speziala ed experientscha sainza dubi las premissas per satisfar agl grond e delicat pensum dachel dicasteri. Ma er las tschernas da Martin Furgler, chef da sarvetsch tar la parti-ziun sport, Hanspeter Danuser, partiziun cultura e scienza, Rudolf Flury tar la madema partiziun, Rudolf Frei tar la partiziun informa-ziun per igl ressort economia, e Guido Wüest tar la partiziun familia ed educaziun per igl ressort dumondas religiousas e soziaslas òn gia ainten la pressa en eco fitg positiv.

Igls pi urgents problems, tgi vignan ad occupar la societad regiunal igl proxim taimp sarron da metter an funcziun igl nov studio da televisiun a Turitg, eriger da nov u angrondaneir igl studio da radio a Basilea er scu stabilmaint da la direcziun da radio da la regiun, d'examinar la dumonda da finanzs sen lunga vista, tschartger ena nova concepziun per las emissiuns localas e d'integrar las emissiuns rumantschas an moda cuntantevla aint igl program da la regiun.

Per la CRR seza ò igl onn passo puspe purto grond muvi-maint. Sen fundamaint dalla nova organisaziun digl radio e telescola ò la supastanza tscharnia la nova cumischun, tgi sa cumpona ord las sequentas persunas:

Franz Capeder, scolast, Salouf;
Luzi Tscharner, inspectour da scola, Coira;
Claudio Gustin, scolast secundar, St. Maria;
Martin Huder, scolast secundar, Samedan;
Augustin Manetsch, scolast secundar, Mustér;
Dr. Alfons Maissen, prof. alla scola cantunala, Coira, redactour da la periodica radioscola;
Sep Item, scolast, collaboratour digl post da programs, Coira.

Aint igl decurs da la stad ò signour inspectour Tscharner demissiono scu commember dalla cumischun radioscola ed an sies pe ò la supastanza tscharnia scolast Gion Kunfermann, Coira. Sen proposta da la supastanza e da la cumischun radioscola ò la supastanza da la societad regiunala tscharnia inspectour da scola Töna Schmid scu delego ainten la cumischun naziunala telescola e prof. Alfons Maissen scu delego ainten la cumischun naziunala radioscola. Per la cumischun regiunala telescola òn supastanza e cumischun radioscola proponia igls scolasts secundars Claudio Gustin ed Augustin Manetsch. La supastanza da la societad regiunala ò accepto chellas propostas unanimamaintg.

La cumischun da programs dalla CRR è sa redunada igls 14 da zercladour 1969 a Coira sot igl presidi digl president da la CRR tar sia seduta constitutiva. Signour scolast Ludvig Morell da Samedan è nia tscharnia scu president. Scu actuar ò la cumischun numno redactour Hans Caprez, Coira. Sen basa digls statuts è la cumischun da programs en gremium consultativ. Chella schliaziun è betg ena spezialitad da la CRR. Siva las normas digls statuts da la SSR òn tot las cumischuns da program seigl naziunalas u regiunalas ena muntada consultativa. Cun chegl dess l'impurtanza da la cumischun da programs betg neir schminueida. Aint igl sies discurs davant igls delegos an occasiun da la radunanza generala ò igl directour general Marcel

Besançon fatg attent, tgi il character consultativ da las cumischuns da program dess sa manifestar pi savens er avant tgi en emissiun vigna derasada, per exaimpel adegna cura tgi exista tscherts dubis sur dall'opportunitad u la presentaziun d'en program. L'obiecziun tgi savess neir fatga, chegl seia en incumbenza da la giunta, constat betg. La giunta ò numnadamaintg an amprema lengia da s'occupar cun la planisaziun e producziun digls programs.

Igls 27 da settember 1969 ò la CRR salvo sia radunanza generala. Dasperas la fatschentas da rutina ò la radunanza stuia ramplazar treis commembers digls sies organs, tgi vevan demissiono. Scu commember dalla suprastanza vign tscharnia an pe da dr. Pally, dr. Fidel Caviezel, secretari digl departamaint da finanza cantunal, aint igl cunsegl per rev. Martin Cavegn, rev. Vinzens Bertogg, Pitasch ed ainten la cumischun da programs scu successour da dr. Caviezel, stud. phil. Giusep Decurtins, Trun. An en interessant referat diluzidescha igl anteriour parsoura dir. Christian Badraun igl stadi actual e problems tecnics da radio e televisiun aint igl Grischun. Igl premi sustign lavour radio-televisiun vign cumpartia a magister Nuot Vonmoos, dirigent e componist, Puntraschigna, ed agl valent chor viril Lumnezia.

Igl nov chef da programs dr. Clemens Pally è antro an funcziun uffizialmaintg igl 11 d'october 1969. El veva pero gio durant la stad presto blera e minuziousa lavour an connex cun diversas emissiuns. I descha da menziunar tar chella occasiun er las grondas prestaziuns da Sep Item durant igl taimp digl interregnum. I vi betg numnar igl domber d'ouras suplementaras per betg neir an conflict cun la lescha. Bagn spert siva tgi dr. Pally era an carica òn el e signour Item constat, tgi las relaziuns segl post da programs seian insuffiziantas tant ariguard persunal scu indrezs tecnics. Ord chella ponderaziun òn els giavischia ena conferenza ansemen cun la suprastanza e 2 rapresentants da la regiun, numnadamaintg igls chefs dall'administraziun e da la tecnica. Igl esit da chella extendeida discussiun è sto detg positiv er schi vagn igl mument betg anc contanschia tot chegl tgi levan. An vista alla gronda lavour segl post da programs ègl da tigneir an igl per igls proxims onns er en eventuala midada digl stabilimaint. Chegl sa lascha naturalmaintg betg far d'oz sen dumang. La lavour digl post da programs consista betg angal ainten la realisaziun da las emissiuns rumantschas. El stat er a disposiziun per igl sarvetsch tecnic da studios orsoura. Per igl onn 1969 monta igl domber da talas prestaziuns 361. — An relaziun cun l'acziun da la cadagna da vanteira digls 15 da november 1969 an favour digl carstgan spiritalmaintg mendous ò igl post da programs luvro cun grond success. Igl resultat da la collecta reiva sen ca. 40 000 frs.

La collaboraziun tranter igl post da programs e la giunta è prosperavla. La tendenza d'aquistar er forzas giovanas per la produziun e la preveida sculaziun digls collaboratours da program è da beneventar fitg.

St. Sonder

Quei e tschei dalla famiglia romontscha

(avrel—december 1969)

Nus nudein cheu zaconts fatgs ed eveniments, bein cunscients da buca saver esser cumplets:

Sco niev cau dil survetsch commercial dalla Viafier Retica ha il Cussegl d'administraziun elegiu nies cumpatriot el. inschegnir e lic. oec. publ. Claudio Casanova da Cumbel. Sco iniziativa anteriur president dalla secziun studentica dalla Romania vegn el segir era en siu niev uffeci a ver en egl la caussa romontscha e ses problems.

La radunonza communal da Scuol ha decidu unanimamein da buca duvrar pli il num dubel «Scuol/Schuls», mobein mo il num romontsch Scuol. Ina decisiun legrevla che anfla speranza imitaziun era en auters loghens.

Dils 8 entochen ils 12 d'avrel ha il seminari romontsch dall'Universitad da Friburg sut la direcziun da prof. dr. Alexi Decurtins ensemen cun ina partida persunalitads dil moviment romontsch fatg in viadi da studi el Friaul ed ellas Dolomitas. Il viadi ei staus in success cumplein en tuts graus.

Igl enconuscent film «Flurina» che sebase sil cudisch d'affons dad Alois Carigiet e Selina Chönz ei vegnius premiaus al festival da film «Rassegna Internazionale Cinematografica» cun il grond premi «Razzo d'Oro».

Suenter in discuors dil president dalla cumissiun predeliberonta, deputau Otto Largiadèr, Puntraschigna ed in votum da deputau Toni Cantieni, Vazsu, ha il Cussegl grond decidu ils 22 da matg cun 98:0 vuschs d'alzar la subvenziun dil Cantun alla LR dad 80 000.— sin 120 000.— frs. ad onn. A cussegliers, deputai ed administraziun schein nus in grond Dieus paghi!

Il premi radio e televisiun dalla CRR han obteniu uonn il cumpo-
nist e magister Nuot Vonmoos, Puntraschigna ed il Chor
viril Lumnezia. Gratulaziun cordiala als digns undrai.